

Guschyn O.A.
Military Institute,
National University of Kyiv named after Taras Shevchenko

INTRODUCTION OF FOREIGN EXPERIENCE IN ADMINISTRATION OF PEACEKEEPING OPERATIONS IN THE ACTIVITIES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Summary

The article analyzes the content of modern peacekeeping and security activity. The regulatory – legal framework of the global peacekeeping was studied. The process of management of peacekeeping contingents in international peacekeeping and security operations was investigated. The foreign experience of management of the security operations was studied. The problems of administrative management of the peacekeeping operation of the Armed Forces of Ukraine highlighted.

Keywords: international peacekeeping operations, peacekeeping forces, international peacekeeping and security, systems for peacekeeping contingents, staff procedures standardization.

УДК 343.8

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ВИКОНАННІ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО, СПЕЦІАЛЬНОГО ЗВАННЯ, РАНГУ, ЧИНУ АБО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО КЛАСУ

Єрмоєнко І.В.

Прокуратура Ленінського району м. Запоріжжя

Зроблено ґрунтовний аналіз чинного законодавства. Окреслено коло існуючих у розглядуваній сфері проблем, запропоновані шляхи їх вирішення. Проаналізовано загальну нормативно-правову базу здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Визначені специфічні об'єкти нагляду, предмет, завдання, а також форми та методи їх реалізації. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства і прокурорського нагляду.

Ключові слова: покарання, призначення, виконання, прокурорський нагляд, методика перевірки.

Постановка проблеми. Із року в рік доля осіб, які засуджені до покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу збільшується.

Це вимагає від прокурорів забезпечення належного виконання даних видів покарань та підвищення їх ефективності.

Однак, в процесі застосування, перетворення покарання з правових норм на реальну дійсність, виявляються його особливості та внутрішні протиріччя. Поняття та зміст покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу не визначені. Не визначені вони й у постановах Пленуму Верховного Суду України. У теорії кримінального права про них висловлені суперечливі точки зору, у зв'язку із цим судова практика, прокурорський нагляд і практичне виконання даного виду покарання зазнає серйозних труднощів, які потребують дослідження та вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами забезпечення законності при реалізації кримінальних покарань, здійснення прокурорського нагляду у цій сфері приділено багато уваги в наукових працях вчених у галузі кримінального та кримінально-виконавчого права: Ю.М. Антоняна, Л.В. Багрій-Шахматова, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, І.Г. Богатирьова, А.В. Бриліантова, І.М. Гальперіна, В.К. Грищука, Т.А. Денисової, В.К. Дунонова, С.І. Зельдова, А.І. Зубкова, Г.О. Кригера, В. П. Махоткіна, Ю.Б. Мельникової, А.В. Міхліна, О.С. Міх-

ліна, О.Р. Михайленка, Л.П. Оніки, І.Д. Перлова, В.І. Селіверстова, О.В. Старкова, В.В. Сташиса, А.Х. Степанюка, В.Я. Тація, В.М. Трубнікова, В.І. Тютюгіна, В.М. Утевського, В.П. Філонова, А.І. Фролова, О.Г. Фролової, М.І. Хавронюка, В.М. Харченка, О.Л. Цветиновича, О.І. Шинальського, І.В. Шмарова, С.С. Яценка та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на постійне приділення уваги даному питанню з боку як науковців так і практиків, дуже мало спеціальних комплексних досліджень у цієї надзвичайно актуальній проблематиці.

Разом з тим, і практичне застосування покарань у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу пов'язано з численними проблемами.

Глибокого, всебічного, комплексного аналізу цих питань, на основі узагальнення практики кримінально-виконавчої діяльності та опрацювання широкого спектру теоретичного матеріалу в нових соціально-економічних умовах не проводилося.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є створення теоретичного обґрунтування поняття покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, юридичної природи прокурорського нагляду за додержанням законів при позбавленні спеціального звань, визначити перешкоди для ефективного виконання цього виду покарання та шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Метою прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу є сприяння законному виконанню вироку суду щодо позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; контроль, щоб визначені засоби впливу діяли за своїм призначенням; забезпечення координації та уніфікації практики різних органів, які виконують зазначене покарання.

Покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу передбачене ст. 54 КК України. Разом з цим, чинним КК України вперше сформульовано і загальне поняття покарання та визначено його мету.

Відповідно до ч. 1 ст. 50 КК, покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Примус виступає засобом забезпечення дотримання норм кримінального права силою державної влади в межах закону і є ефективним засобом забезпечення виконання кожною особою конституційного обов'язку неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей. Незважаючи на великі потенційні можливості, примус є не головним, а крайнім засобом боротьби зі злочинністю. [1, с. 84].

Як вже, зазначалося, згідно з ч. 1 ст. 50 КК України, покарання полягає в передбаченому законом **обмеженні** прав і свобод засудженого. Однак виявляється розбіжність цих ознак, що характеризують зміст загального поняття покарання, змісту покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, тобто засуджена до цього покарання особа не обмежується в правах, а саме позбавляється відповідного звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Для усунення невідповідності ознак, що характеризують зміст загального поняття покарання, змісту досліджуваного покарання необхідно ч. 1 ст. 50 КК України доповнити вказівкою на те, що покарання полягає не лише в обмеженні, але й в позбавленні прав і свобод засудженого.

Отже, покарання передбачає **позбавлення** прав і свобод, тобто повне їх відчуження або **обмеження** прав і свобод, тобто встановлення умов застосування останніх, встановлення або звуження меж їх дії. Покарання завжди пов'язано з погіршенням загального статусу особи, навіть якщо вона не вважає покарання погіршенням свого статусу.

Кримінальне законодавство закріплює, що засуджена за тяжкий чи особливо тяжкий злочин особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, може бути позбавлена за вироком суду цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Отже, прокурору слід мати на увазі, що для застосування даного виду кримінального покарання необхідна наявність двох підстав: 1) наявність в особи військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 2) визнання особи винною у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Військові звання присвоюються військовослужбовцям під час проходження ними служби у Збройних Силах, Державній прикордонній службі, Службі безпеки, Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та інших військових формуваннях, а також військовозобов'язаним (запасу).

Спеціальні звання присвоюються працівникам міліції, Внутрішніх військ МВС, Державної кримінально-виконавчої служби, Державної фіскальної служба України, і деяким іншим категоріям працівників.

Ранги встановлюються для державних службовців, службових осіб органів місцевого самоврядування і дипломатичних працівників.

Класні чини передбачені для працівників прокуратури.

Кваліфікаційні класи встановлюються для судових експертів, лікарів – судово-психіатричних експертів.

Перелік відповідних військових та спеціальних звань, рангів, чинів та кваліфікаційних класів, а також підстави та порядок їх присвоєння визначається відповідними нормативно-правовими актами.

Ранги, чини та кваліфікаційні класи є спеціальними званнями в широкому розумінні цього поняття. [2, с. 138].

Прокурору слід пам'ятати, що приписи ст. 54 КК України не поширюються на всі види звань, що носять кваліфікаційний характер, тобто такі, що підтверджують визнаний державою рівень професійної майстерності (наукові ступені та вчені звання, спортивні розряди, професіональні кваліфікаційні розряди). Тому цих звань суд не вправі позбавляти особу. На відміну від кримінального законодавства Російської федерації, чинний Кримінальний кодекс України не передбачає також можливості позбавлення засудженого почесного звання або державних нагород за вироком суду. Так в статті 48 КК Російської федерації (позбавлення спеціального військового чи почесного звання, класного чину та державних нагород) зазначено: «При засудженні за вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину з урахуванням особи винного суд може позбавити його спеціального, військового чи почесного звання, класного чину та державних нагород» [3].

Цей вид покарання застосовується виключно як додаткове покарання (ч.2ст.52КК України).

Зазначене покарання є безстроковим, оскільки час його застосування не обмежений законом і після погашення або зняття судимості особа не має права претендувати на відновлення його в тому званні, ранзі, чині або кваліфікаційному класі, яких вона позбавлена за вироком суду.

Покарання, передбачене ст. 54 КК України не застосовується до неповнолітніх.

Стаття 54 КК не ставить можливість призначення передбаченого в ній покарання в пряму залежність від характеру вчиненого особою злочину. Тому це покарання може бути призначено судом як тоді, коли вчинений особою злочин був пов'язаний із використанням прав та повноважень, якими володіє винний на підставі наявності відповідного статусу (звання, рангу, чину), так і тоді, коли такий зв'язок був відсутній [4, с. 195].

Оскільки жодна із санкцій норм Особливої частини КК України не передбачає позбавлення засудженого військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, рішення про застосування цього виду покарання приймається безпосередньо судом, який при вирішенні питання про застосування такого покарання повинен врахувати конкретні обставини розглядуваної кримінальної справи, в тому числі тяжкість вчиненого злочину, особу винного та інші обставини і, відповідно до п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», зобов'язаний навести у вирокі мотиви такого рішення. Таким

чином, покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу вправі застосовувати до особи, яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин і тим самим згубила присвоєне їй звання.

Прокурору слід мати на увазі також, що рішення про позбавлення засудженого військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу повинно бути викладено у резолютивній частині вироку.

Судова практика свідчить, що суди, застосовуючи таке покарання, враховують зокрема такі обставини: використання винним свого звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу для вчинення злочину або для одержання не передбачених законом пільг або переваг для себе чи для інших осіб; його ставлення до виконання службових обов'язків; наявність дисциплінарних стягнень; поведінку винного в колективі і в побуті.

Зміст цього виду покарання полягає в тому, що, з одного боку, воно чинить моральний вплив на засудженого, а з іншого – завдає засудженому певних матеріальних обмежень і втрат, оскільки позбавляє його тих пільг і переваг, якими він наділявся і користувався в установленому законом порядку у зв'язку з наявністю у нього відповідного звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Виходячи зі змісту ст. 54 КК України, суд може самостійно, за наявності відповідних підстав, позбавити особу будь-якого військового звання, в тому числі і звання вищого офіцерського складу, або будь-якого спеціального звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу, незалежно від того, ким вони були присвоєні. В цьому знаходить свій конкретний вираз принцип рівності всіх громадян перед законом, а також принцип незалежності судової влади [5, с. 135].

Статтею 29 КВК України покладено обов'язок на суд, який постановив вирок про позбавлення засудженого військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, після набрання ним законної сили направити копію вироку органу чи посадовій особі, які присвоїли це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас. Щодо військово-службовця запасу копія вироку надсилається до військового комісаріату за місцем його проживання.

Згідно ч. 4 ст. 29 орган або посадова особа протягом місяця з дня одержання копії вироку сповіщає суд, який постановив вирок, про його виконання.

З врахуванням вказаних вимог закону, прокурор повинен розпочинати перевірку із з'ясування в суді питань про кількість постановлених вироків, якими засуджено осіб до покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, що набрали чинності, скільки з них та з яких причин не направлено в органи чи посадовим особам, які присвоїли це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, для виконання у встановлений термін. При ознайомленні в зазначених органах та посадових осіб з документами особових справ засуджених слід також звертати увагу на законність та обґрунтованість вироків суду для можливого подальшого ініціювання питань про їх перегляд у касаційному або в іншому порядку.

Проводячи перевірку дотримання порядку звернення вироків до виконання, не слід упускати з поля зору виконання статті 535 КПК України, згідно з вимогами якої судові рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено цим Кодексом, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції або

Верховного Суду України. Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення. Органи, що виконують судові рішення, повідомляють суд, який постановив судові рішення, про його виконання.

Чинним законодавством не врегульовано питання щодо належності направлення судом копій вироків, якими осіб засуджено до позбавлення спеціальних звань у разі зміни компетенції органу відносно присвоєння таких звань та у випадку відсутності відповідної посадової особи. Тому було б слушно закріпити на законодавчому рівні наступне положення: «У разі зміни компетенції органу відносно присвоєння військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу копія вироку суду направляється тій посадовій особі, що присвоювала відповідне звання або чин, а у разі відсутності такої посадової особи – особі, що має право присвоювати подібні звання або чин в даний момент».

Таким чином, перевіряючи додержання законності при виконанні кримінального покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу передбачене, прокурору слід звертати увагу на своєчасність звернення судом вироків до виконання та наявність контролю за повнотою його виконання відповідними органами або посадовими особами у встановлений законом місячний термін.

Існуюча на сьогодні методика перевірок з досліджуваних питань потребує конкретизації та подальшого удосконалення, а нагляд – підвищення його ефективності.

Нагляд за додержанням законів при виконанні покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу має ряд суттєвих особливостей:

1. Так, кожному призначеному покаранню у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу кореспондується відповідний орган чи посадова особа, які забезпечують їх виконання. Нагляд за додержанням законів при виконанні даного виду покарання покладається на прокурорів, у залежності від підпорядкованості органу, що виконує це покарання.

2. Прокурорський нагляд є тією ланкою, яка пов'язує єдиним і нерозривним ланцюгом два однаково важливі етапи боротьби із злочинністю: призначення судовим вироком міри покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу і її виконання.

3. Прокурорський нагляд має своїм завданням забезпечення виконання зазначеного покарання у точній відповідності з його метою та не допускати жодних відхилень від принципів кримінально-виконавчої політики при виконанні покарання.

Для успішного здійснення завдань нагляду прокурор повинен детально знати порядок виконання зазначеного покарання.

Так, після одержання копії вироку відповідні органи чи особа зобов'язані:

- внести у відповідні документи запис про позбавлення засудженого військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ч. 2 ст. 29 КВК України);

- вжити заходів до позбавлення засудженого всіх прав, пільг та повноважень, пов'язаних із наявністю відповідного звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ч.2 ст. 29 КВК України);

- повідомити суд про виконання покарання на протязі одного місяця з дня отримання копії вироку (ч. 4 ст. 29 КВК України).

Поряд з цим, не є досконалою та викликає заваження ч. 2 ст. 29 КВК України, яка містить наступне: «Після одержання копії вироку, яким засудженого позбавлено військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, орган чи посадова особа, які присвоювали це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, вносить до відповідних документів запис про позбавлення засудженого цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та вживає заходів до позбавлення його всіх прав і пільг, пов'язаних з цим званням, рангом, чином або кваліфікаційним класом». Більш логічно видається конструкція у такому вигляді: «Суд зобов'язує орган чи посадову особу, які присвоювали це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, внести до відповідних документів запис про позбавлення засудженого цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та вжити заходів до позбавлення його всіх прав і пільг, пов'язаних з цим званням, рангом, чином або кваліфікаційним класом», оскільки відповідно до вимог ч. 3 ст. 63 та ст. 124 Конституції України правосуддя в нашій державі здійснюється тільки судом, тому обмежити

засуджених в правах і свободах вправі тільки суд. Така процедура передбачена ст. 173 КВК Польщі.

Таким чином, здійснюючи перевірку, прокурор в першу чергу повинен перевірити питання щодо додержання строків надходження вироку суду до органу (особи), своєчасності внесення до документів на засуджену особу відповідних записів, реального позбавлення засудженої особи військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та пільг, які надавались у зв'язку з ними, а також повідомлення суду, який постановив вирок, про його виконання.

Висновки та пропозиції. Законодавче закріплення пропозицій щодо внесення змін до кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, запровадження методик прокурорських перевірок, запропонованих у цьому дослідженні, сприятиме підвищенню ефективності покарань у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та дозволить реалізувати всі переваги цих покарань, сприятиме більш повному забезпеченню додержання законності при їх виконанні.

Список літератури:

1. Егоров В. Проблемы эффективности уголовного принуждения в современных условиях / В. Егоров // Борьба с преступностью. – 2004. – № 4. – С. 83–85.
2. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Отв. ред. Е.Л. Стрельцов. – Х.: ООО «Одиссей», 2007. – 138 с.
3. Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (УК РФ) (с изменениями и дополнениями) // <http://www.interlaw.ru/law/docs/10008000-054.htm>
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За аг. ред. В.Т. Маляренка, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. – Х.: ТОВ «Одісей», 2004. – 195 с.
5. Кримінально-виконавче право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. проф. А.Х. Степанюка. – Х.: Право, 2005. – 69 с.

Еременко И.В.

Прокуратура Ленинского района г. Запорожья

ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР ЗА СОБЛЮДЕНИЕМ ЗАКОНОВ ПРИ ИСПОЛНЕНИИ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ЛИШЕНИЯ ВОИНСКОГО, СПЕЦИАЛЬНОГО ЗВАНИЯ, РАНГА, ЧИНА ИЛИ КВАЛИФИКАЦИОННОГО КЛАССА

Аннотация

Сделано подробный анализ действующего законодательства. Очерчен круг существующих в рассматриваемой сфере проблем, предложены пути их решения. Проанализирована общая нормативно-правовая база осуществления прокурорского надзора за соблюдением законов при исполнении наказаний в виде лишения воинского, специального звания, ранга, чина или квалификационного класса. Определены специфические объекты надзора, предмет, задачи, а также формы и методы их реализации. Сформулированы предложения по совершенствованию законодательства и прокурорского надзора.

Ключевые слова: наказание, назначение, исполнение, прокурорский надзор, методика проверки.

Yeromenko I.V.

Prosecutor's office of Lenin District, Zaporizhzhia

PROSECUTORIAL SUPERVISION OF THE OBSERVANCE OF LAWS IN THE EXECUTION OF PUNISHMENT IN THE FORM OF DEPRIVATION OF MILITARY OR SPECIAL TITLE, RANK, GRADE OR QUALIFICATION CLASS

Summary

Made a detailed analysis of the current legislation. Set the scope of the existing problems in this sphere, the ways of their solution. Analyzed the general legal framework implementation procuratorial supervision of compliance with the law in the enforcement of sentences of deprivation of military, special rank, rank, grade or qualification class. Identify specific objects of supervision, object, tasks, as well as forms and methods of their implementation. Proposals for improving the legislation and public prosecutor's supervision.

Keywords: punishment, purpose, performance, public prosecutor's supervision, inspection technique.